

Hoàn thiện mối quan hệ giữa Nhà nước và thị trường trong xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta

HOÀNG THỊ NGỌC LOAN*

Trong phát triển kinh tế thị trường hiện đại, nhà nước đóng vai trò rất quan trọng, quyết định sự tăng trưởng và phát triển ổn định, bền vững của các nền kinh tế. Thị trường - nhà nước là hai lực lượng cần thiết, tương tác, bổ sung cho nhau để điều tiết các quá trình phát triển kinh tế. Phát triển kinh tế thị trường, nhất là phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa của nước ta đang đặt ra những yêu cầu mới cho việc hoàn thiện mối quan hệ giữa Nhà nước - thị trường.

Vai trò quản lý kinh tế của Nhà nước đối với sự phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta trong thời gian qua

Sự chuyển đổi nền kinh tế từ cơ chế kế hoạch hóa tập trung sang cơ chế kinh tế thị trường ở nước ta được thực hiện từ sau Đại hội VI của Đảng. Bước chuyển đổi này đánh dấu sự đổi mới tư duy phát triển kinh tế, sự nhìn nhận khách quan của Đảng về mối quan hệ giữa thị trường - Nhà nước trong phát triển kinh tế, tiến tới từng bước xác định rõ hơn vai trò của Nhà nước trong mối quan

hệ với thị trường, đã bắt đầu chú ý nhiều hơn tới sử dụng các đòn bẩy kinh tế, phát triển quan hệ hàng hóa - tiền tệ. Tuy nhiên, cơ chế thị trường chưa được nhìn nhận đúng mức, Nhà nước vẫn là chủ thể chính can thiệp vào nền kinh tế.

Đại hội VII của Đảng đánh giá thành công của quá trình đổi mới cơ chế quản lý kinh tế, khẳng định việc: “Bước đầu hình thành nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần, vận động theo cơ chế thị trường có sự quản lý của Nhà nước” là một thành tựu về đổi mới kinh tế. Đại hội tiếp tục khẳng định phát triển kinh tế hàng

hóa nhiều thành phần là một chủ trương chiến lược lâu dài trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội, nhằm phát huy quyền làm chủ của nhân dân về kinh tế, khơi dậy được nhiều tiềm năng, sức sáng tạo của nhân dân để phát triển sản xuất. Tới Đại hội VIII của Đảng, vai trò quản lý kinh tế của Nhà nước trong mối quan hệ giữa Nhà nước - thị trường được nhận thức rõ hơn: “Nhà nước thực hiện tốt các chức năng: định hướng sự phát triển; trực tiếp đầu tư vào một số lĩnh vực để dẫn dắt nỗ lực

* TS, Phó Tổng Biên tập Tạp chí Khoa học Chính trị

phát triển theo định hướng xã hội chủ nghĩa⁽¹⁾.

Phải đến Đại hội IX, Đảng mới xác định rõ định hướng đổi mới chính sách kinh tế căn bản là: “Tiếp tục đổi mới các công cụ quản lý vĩ mô của Nhà nước đối với nền kinh tế”⁽²⁾. Quản lý nhà nước về kinh tế được tiếp tục hoàn thiện và đổi mới cùng với quá trình đổi mới nền kinh tế. Nhà nước “Tác động đến thị trường chủ yếu thông qua cơ chế, chính sách và các công cụ kinh tế; đồng thời sử dụng kịp thời có hiệu quả một số biện pháp cần thiết khi thị trường trong nước hoạt động không có hiệu quả hoặc thị trường khu vực và thế giới có biến động lớn. Thực hiện quản lý nhà nước bằng hệ thống pháp luật, giảm tối đa sự can thiệp hành chính vào hoạt động của thị trường và doanh nghiệp”⁽³⁾. Và tới Đại hội XI của Đảng, việc hoàn thiện và nâng cao hiệu quả quản lý nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa (KTTHĐHXHCN) được chú trọng vào thực hiện nhiệm vụ: “Ổn định kinh tế vĩ mô, định hướng phát triển, tạo điều kiện để nền kinh tế phát triển nhanh và bền vững; hoàn thiện hệ thống pháp luật, chính sách kinh tế; đổi mới công tác xây dựng, thực hiện chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội; phân định rõ

chức năng quản lý kinh tế của Nhà nước và chức năng của các tổ chức kinh doanh vốn và tài sản Nhà nước”⁽⁴⁾.

Qua thời gian, Nhà nước đổi mới chức năng quản lý nền kinh tế theo hướng ngày càng phù hợp hơn với cơ chế thị trường, giảm dần sự can thiệp trực tiếp của mình vào hoạt động kinh doanh của các doanh nghiệp. Các chủ thể kinh tế được tự do kinh doanh, tự quyền quyết định mọi vấn đề liên quan đến hoạt động kinh doanh; được cạnh tranh bình đẳng trên thị trường và tiếp cận các nguồn lực để phát triển. Mọi hình thức tổ chức kinh doanh đều được khuyến khích phát triển để đáp ứng nhu cầu của thị trường. Các quy luật khách quan của cơ chế thị trường được tôn trọng. Sự quản lý của Nhà nước tập trung chủ yếu vào việc định hướng phát triển kinh tế, xây dựng và thực thi các công cụ điều tiết, ổn định kinh tế vĩ mô, tạo dựng môi trường thể chế, môi trường pháp lý nhằm bảo đảm quyền tự do kinh doanh của các chủ thể kinh tế, hỗ trợ mạnh mẽ cho phát triển khu vực kinh tế tư nhân và cạnh tranh. Các công cụ tài chính tiền tệ được sử dụng linh hoạt hơn để điều tiết nền kinh tế, kiểm soát lạm phát và khuyến khích phát triển các ngành kinh tế theo định hướng.

Những thành tựu phát triển trong gần 30 năm đổi mới ở nước ta đã chứng minh nền KTTTHĐHXHCN từng bước được xây dựng, phát triển và về cơ bản đang được vận hành có hiệu quả, thực hiện thành công bước đầu phát triển kinh tế thị trường cũng như điều chỉnh vai trò tương ứng của Nhà nước trong nền kinh tế mà vẫn giữ vững định hướng xã hội chủ nghĩa. Nhà nước đã phát huy khá tốt vai trò của mình trong việc sửa chữa những “khuyết tật của thị trường” thông qua các chính sách bảo trợ, an sinh xã hội, xóa đói, giảm nghèo, bảo vệ tài nguyên và môi trường... Tuy nhiên, vai trò quản lý kinh tế của Nhà nước thời gian qua vẫn chưa đáp ứng đầy đủ yêu cầu của thời kỳ phát triển mới. Một quan hệ cân bằng và hài hòa giữa Nhà nước - thị trường trong vận hành nền kinh tế chưa được giải quyết triệt để. Nhà nước vẫn còn trực tiếp

(1), (2) Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2001, tr. 487, 649

(3) Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2006, tr. 79

(4) Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 215

tham gia vào nhiều hoạt động đầu tư kinh doanh, nhưng ở một số lĩnh vực lại buông lỏng quản lý dẫn đến thất thoát lãng phí, dàn trải trong đầu tư công; phương thức quản lý còn nặng về can thiệp hành chính, mang tính ngắn hạn và bị động; việc xây dựng, tổ chức thực hiện và kiểm tra giám sát thực thi pháp luật kinh tế còn nhiều bất cập, chưa theo kịp với sự phát triển của thực tiễn đất nước; bộ máy quản lý nhà nước công kênh, chưa hiệu quả...

Những yêu cầu đặt ra đối với việc hoàn thiện vai trò quản lý kinh tế của Nhà nước trong quá trình phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa của nước ta trong thời gian tới

Để phát triển nền kinh tế thị trường và giữ vững định hướng xã hội chủ nghĩa của nền kinh tế hiện đại, Nhà nước không chỉ phải thực hiện vai trò quản lý kinh tế vĩ mô mà còn phải thực hiện cả chức năng “Nhà nước phát triển” thông qua phát triển hiệu quả kinh tế nhà nước, tập trung nguồn lực phát triển các ngành kinh tế mũi nhọn, các tập đoàn kinh tế lớn đủ sức cạnh tranh trên thị trường thế giới và dẫn dắt thị trường trong nước thực hiện mục tiêu của CNXH là Nhà nước phải

| Tập đoàn Điện lực Việt Nam từng bước nâng cao hiệu quả sản xuất, kinh doanh và năng suất lao động

bảo đảm phúc lợi xã hội, xây dựng và phát triển xã hội công bằng, dân chủ, văn minh với môi trường chính trị - xã hội ổn định, môi trường sống trong sạch, lành mạnh. Điều này, đòi hỏi Nhà nước phải tiếp tục được xây dựng và hoàn thiện một số vấn đề:

Thứ nhất, hoàn thiện hệ thống pháp luật để bảo đảm

quyền tự chủ tự quyết, tự chịu trách nhiệm của các chủ thể kinh tế trong nền KTTTĐHXC, theo hướng tập trung hoàn thiện pháp luật về sở hữu, đặc biệt là sở hữu về đất đai; hoàn thiện pháp luật về kinh tế, cạnh tranh và điều chỉnh Luật Đầu tư phù hợp với các cam kết thương mại và hợp tác

ANH: TL

quốc tế để cơ chế pháp lý bảo đảm quyền tự do kinh doanh của các chủ thể kinh tế trong mọi thành phần kinh tế, bảo đảm cạnh tranh lành mạnh, chống độc quyền và hội nhập quốc tế; hoàn thiện pháp luật thương mại, tài chính công, tài nguyên, môi trường, thuế, thanh tra, kiểm tra, kiểm toán...

Nhà nước quản lý tất cả các lĩnh vực, trong đó quản lý kinh tế phải dựa trên hệ thống pháp luật. Sự hoàn thiện, minh bạch, hiệu quả của hệ thống pháp luật kinh tế góp phần bảo đảm quyền tự do kinh doanh của các chủ thể kinh tế trong nền kinh tế thị trường, các hoạt động kinh tế diễn ra trong trật tự

kỷ cương. Để có được hệ thống pháp luật đủ khả năng và hiệu lực điều chỉnh các quan hệ kinh tế, cần thiết phải cơ cấu lại thẩm quyền và trách nhiệm xây dựng luật giữa các thiết chế quyền lực, giữa Quốc hội với Chính phủ, giữa Quốc hội với Ủy ban Thường vụ Quốc hội và giữa các cơ cấu của bản thân cơ quan lập pháp. Việc cơ cấu lại chức năng, thẩm quyền giữa các cấu trúc quyền lực dĩ nhiên kéo theo nhu cầu cơ cấu lại mô hình tổ chức bộ máy nhà nước tương ứng.

Thứ hai, hoàn thiện và nâng cao năng lực của bộ máy quản lý nhà nước về kinh tế. Kinh tế thị trường hiện đại đòi hỏi sự quản lý của Nhà nước phải linh hoạt, thích ứng nhanh với những biến động của thị trường, đặc biệt là thị trường quốc tế trong quá trình hội nhập. Điều này đòi hỏi bộ máy quản lý Nhà nước không ngừng được tinh gọn, nâng cao hiệu lực, hiệu quả. Việc hoàn thiện bộ máy quản lý nhà nước nên tập trung củng cố tổ chức bộ máy quản lý theo hướng làm rõ chức năng, nhiệm vụ của từng cơ quan trong hệ thống hành chính, khắc phục những chồng chéo, trùng lặp về chức năng, nhiệm vụ; bảo đảm nguyên tắc một việc chỉ giao cho một cơ quan thực

hiện và về phân cấp tiếp một số việc cho chính quyền địa phương. Chức năng, nhiệm vụ của Chính phủ, các bộ, ngành và chính quyền địa phương các cấp phải được điều chỉnh phù hợp với yêu cầu quản lý nhà nước trong điều kiện kinh tế thị trường... Nhà nước phải bảo đảm tính linh hoạt của thị trường bằng sự phân cấp mạnh mẽ cho chính quyền địa phương và gắn phân cấp công việc với phân cấp về tài chính, tổ chức và cán bộ.

Tiếp tục cải cách nền hành chính quốc gia là một yêu cầu quan trọng trong giai đoạn hoàn thiện thể chế KTTTĐH-XHCN ở nước ta hiện nay, nhằm bảo đảm tính pháp lý, hiệu quả, công bằng trong giải quyết công việc hành chính kinh tế. Mục tiêu của cải cách hướng tới một nền hành chính năng động và minh bạch, hoạt động vì phát triển của toàn bộ nền kinh tế quốc dân, vì lợi ích của mọi doanh nghiệp, không phân biệt thành phần kinh tế, hình thức sở hữu.

Thứ ba, nâng cao năng lực hoạch định chính sách, xây dựng chiến lược, công tác quy hoạch, kế hoạch phát triển, quản lý nền kinh tế phù hợp với thực tiễn phát triển của đất nước, với quy luật khách quan của thị trường và thông lệ quốc tế. Hiện nay, chúng ta vẫn còn can thiệp vào nền

kinh tế bằng khá nhiều biện pháp hành chính, được thể hiện qua việc các chính sách thường thay đổi đột ngột, dẫn đến thay đổi đột ngột về môi trường pháp lý, bất cập với xu hướng và yêu cầu hội nhập, phát triển kinh tế thị trường, khiến kinh tế vĩ mô dễ bị tổn thương, các doanh nghiệp gặp nhiều khó khăn, không dám đầu tư dài hạn, đặc biệt niềm tin của các nhà đầu tư quốc tế cũng bị giảm sút.

Vì vậy, cần nâng cao năng lực hoạch định chính sách trên cơ sở lợi ích chung của toàn bộ nền kinh tế, phân tích và đánh giá đầy đủ các tác động của chính sách trước khi ban hành. Các chính sách kinh tế hướng vào hỗ trợ sự vận hành khách quan của cơ chế thị trường, tạo môi trường bình đẳng, tạo động lực cho các chủ thể sản xuất kinh doanh ở mọi thành phần kinh tế phát triển. Hoạch định các chính sách kinh tế nên chú trọng đến xác định thứ tự ưu tiên để tập trung có hiệu quả về tài chính và các nguồn lực. Nền kinh tế thị trường đòi hỏi một chế độ tài phán tư pháp dân chủ, khách quan và có hiệu lực trong bảo vệ các lợi ích hợp pháp của các pháp nhân kinh doanh, xử lý đúng đắn các xung đột, tranh chấp kinh tế theo đúng quy định pháp luật, làm cho thị trường luôn ổn định, công bằng và có trật tự.

Thứ tư, nâng cao năng lực làm việc của đội ngũ cán bộ, công chức. Để xây dựng được đội ngũ cán bộ, công chức đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ của giai đoạn phát triển mới, cần đổi mới công tác tuyển chọn, đề bạt, sử dụng, quản lý và đánh giá cán bộ, công chức, viên chức phù hợp với quá trình phát triển kinh tế - xã hội và cải cách hành chính theo hướng thị trường hóa. Có kế hoạch đào tạo, bồi dưỡng thường xuyên nhằm không ngừng nâng cao trình độ nghiệp vụ, chuyên môn phù hợp với cơ chế thị trường. Đồng thời, thực hiện phân công trách nhiệm cụ thể cho từng cá nhân, làm rõ cơ chế tập thể lãnh đạo, cá nhân phụ trách, tăng cường trách nhiệm của người đứng đầu trong các bộ, ngành và các cơ quan công quyền các cấp, tránh trách nhiệm chung chung.

Việc hoàn thiện vai trò quản lý kinh tế của Nhà nước trong nền KTTTĐH-XHCN không chỉ nhằm mục đích quản lý và định hướng tốt cho sự phát triển của nền kinh tế mà còn là nhằm giữ vững định hướng xã hội chủ nghĩa, bảo đảm sự phát triển bền vững, bảo đảm mục tiêu của sự phát triển là “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”, như định hướng của Đảng ta đã đề ra ■